

Rozbor jazykového nařízení ze dne 3. února 1926 čís. 17. Sb. zák. a nař.

Dr. Emil Sobota.

(Dokončení.)

IV. Únorové jazykové nařízení v oblasti veřejných korporací.

21. (Veřejné korporace, podléhající resortům, na něž se únorové nařízení vztahuje a zásady jejich jazykové praxe.)

Jednajíc o této materii, hlava XV. únorového nařízení vypočítává veřejné korporace příkladmo, a zároveň je třídí v tyto skupiny.

a) Skupina, do níž spadají všechny veř. korporace, o nichž neplatí pravidla jiná. Sem náleží na př. advokátní a notářské komory, státní regulační komise pro hlav. město Prahu, komise pro kanalisování Vltavy a Labe, zemská komise pro úpravu řek, komory lékařské, lékárnická gremia, výbory kondicinujících farmaceutů resp. jejich správní komise, obchodní a živnostenské komory,*) jejich

- b) živnostenská společenstva;
- c) společenstevní jednoty a svazy;
- d) daňové komise;
- e) inženýrská komora.

A d a). Tato skupina řídí se těmito předpisy (čl. 91 nař., odst. 1., 2., věta 1., a odst. 3.):

Korporace upravují si užívání jazyků, v duchu a podle předpisů jazyk. zákona a únorového nařízení, vlastním usnesením, které však vyžaduje schválení příslušného ministra. Usnesení má dbáti zvláště toho, že korporace ty jsou povinny přijímati podání v jazyku československém a je v téže řeči vyřizovati. Pro vnější styk se stranami musí býti hleděno k tomu, zda působnost jejich vztahuje se v určitém případě k okresu s kvalifikovanou jazykovou minoritou či nikoli. Člen korporace nesmí míti nikdy méně práv nežli zevní strana. V jazyku československém jest vždy dopisovati se státními úřady a jim podávati zprávy. Ve schůzích a poradách korporace jest

*) Obchodní a živnostenské komory, kde jednají jako orgány státní moci, t. j. v záležitostech ochranných známek a vzorků, vyhl. č. 199/1907 ř. z., podléhají ovšem pravidlům o orgánech republiky. ústředna a j.;

vždy možno jazyka československého užití a návrhy i podněty v něm učiněné musejí býti vždy předmětem jednání, a to i tehdy, je-li jednacím jazykem korporace některý jazyk menšinový a není-li v tomto případě státní úřad podle předpisů proň platných oprávněn přijmouti podání v jednacím jazyku korporace.

Při zevním označení korporací a jejich úředních místností má vždy býti použito jazyka československého. Vyhlášky mají býti sepsány zpravidla v jazyku tomto, a vedle toho, týkají-li se i okresů s národnostní menšinou, i v jazyku této menšiny. Na listiny vyhotovené v řeči československé má se použití pečeti jen v této řeči, na dvojjazyčné pečeti dvojjazyčné s textem československým na prvním místě.

Veřejné korporace mají v rámci těchto zásad učinit usnesení o užívání jazyků do tří měsíců od platnosti únorového nařízení (t. j. od 4. února 1926), resp. korporace nově vzniklé do tří měsíců ode dne svého vzniku a předložiti je ke schválení. Neučiní-li tak, neb neodpovídá-li jejich usnesení předpisům a duchu jazykového zákona resp. nařízení, náleží věc upravití příslušnému ministru.

Jak patrnó, autonomie těchto korporací jest tu semknuta příliš, jestliže státní správa má možnost posuzovati i do jaké míry hová jejich usnesení d u c h u přísl. norem a vyvozovati z toho důsledky. Nařizovací moc dostala sice v § 3 resp. 8 jaz. zákona zmocnění upravití v duchu zákona podrobněji užívání jazyků v oblasti veř. korporací. To, pravda, znamená, že nařizovací moc má téměř volnou ruku ve stanovení abstraktních norem pro tu právní látku; neboť, i když jest omezena duchem jaz. zákona, jest přece jen zároveň vykladačkou ducha toho všude tam, kde ji neomezují striktní slova zákona. Neznamená to však, že by administrativa mohla jednotlivá usnesení samosprávných korporací podrobiti přezkoumávání ještě dále nad meze dané zněním norem vydaných nařizovací mocí, na základě onoho zmocnění. Tedy zejména nelze ze zákona vyvozovati oprávnění administrativních orgánů státních zkoumati, zda ona usnesení veřejných korporací odpovídají d u c h u jazykových norem, pokud nebyl v těchto normách striktně vyjádřen.

A d b). Živnostenská společenstva řídí se co se týče užívání jazyků obdobou předpisů, jež platí pro místní obce, při čemž tam, kde ve smyslu předpisů těch záleží na počtu příslušníků určitého jazyka, rozhodný je počet ten v o b y v a t e l s t v u místního obvodu společenstva, jenž je stanovami určen. Vysvědčení vydávaná podle živnostenského řádu povinna jsou živnostenská společenstva, jejichž jednacím jazyk je jiný nežli československý, vystavovati neb potvrzovati vždy také v jazyku státním a to na prvním místě (čl. 92, odst. 1. a 2.).

A d c). Společenstevní jednoty (svazy) řídí se pravidly ad a) s tou výjimkou, že používají ve styku se společenstvy svého obvodu vždy jednacím řeči společenstva, o které jde, a že jednoty (svazy)

organisované na podkladě národnostním, jejichž jednacím jazykem jest jiný nežli československý, mohou se ve vyhláškách určených výhradně pro své členy, příslušníky tohoto jiného jazyka, omeziti na tento jazyk, ač-li nejde o vyhlášku v soudním okrese, kde není ani 20% příslušníků tohoto jazyka (čl. 91, odst. 2., věta 2.).

Ad d). Užívání jazyka v daňových komisích má býti upraveno administrativně podle zásad výtčených ad a) s tou odchylkou, že se usnesení o užívání jazyka má učiniti v první plenární schůzi, jež následuje po vejití únorového nařízení v platnost. Ministr financí může zmocniti finanční úřady II. stolice, aby právo schvalovací a dozorcí, příslušející podle zásad výtčených ad a) ministerstvu, vykonávaly samy (čl. 92 nař.).

Ad e). Užívání jazyků při inženýrské komoře upraveno jest zvláštními normami (zák. č. 185/1920 a prováděcí nařízení č. 654/1920 Sb. z. a n., čl. 94 únorové nař.). Podle těchto norem úřední řečí komory jest jazyk československý, který jest úředním jazykem i všech jejích sekcí. Užívá se ho při jednání představenstva a valné hromady komory, jakož i ve styku se všemi soudy, úřady, ústavy, podniky a orgány republiky i samosprávnými. Postavení jiných řečí jest určeno takto:

Návrhy a dotazy jednotlivých členů představenstva a účastníků valné hromady inženýrské komory, pokud tito náležejí jedné a téže, však jiné národnosti než československé, mohou býti podány písemně v jazyku mateřském, navrhovatel musí však je opatřiti překladem v řeči československé.

Táž ustanovení platí pro jednání jednotlivých pracovních sekcí.

Představenstvo inženýrské komory, jakož i jednotlivé pracovní sekce jsou, pokud v členstvu inženýrské komory vždy podle stavu koncem uplynulého roku jest alespoň 20% členů téhož, avšak jiného jazyka než československého, povinny přijímati od příslušníků jazyka této menšiny podání v témž jazyku a vydávati vyřízení těchto podání nejen v jazyku československém, nýbrž na požádání i v jazyku podání.

V. Únorové jazykové nařízení a jazykové právo na Podkarpatské Rusi.

22. (Podkarpatská Rus. Důsledky jejího zvláštního postavení pro jazykové právo.)*

Prameny jazykového práva na Podkarpatské Rusi dlužno hledati v těchto normách:

Saint Germainská smlouva se spojenci (viz č. 508/1921 Sb. z. a n.) obsahuje články 10—13, jimiž se Československo zavázalo zří-

*) Mimo hranice Podkarpatské Rusi má jazyk podkarpatských Rusinů (ruský, maloruský) ovšem samozřejmě postavení jazyka menšinového.

dití území Rusínů jihokarpatských v rámci čs. státu jako autonomní jednotku, která bude vybavena nejširší samosprávou slučitelnou s jednotností českosl. státu. Území to bude míti samosprávný sněm, který bude míti zákonodárnou moc ve věcech jazykových, vyučování a náboženských, jakož i v otázkách místní správy a i v jiných otázkách, které mu zákony čs. přiznají. V dalším jedná se ještě o jistých zásadách organizace správy tohoto území a o obesílání zákonodárského sboru republiky Československé jeho zástupci.

Ústavní listina v § 3, odst. 2.—9. jest ve své podstatné části parafrází zmíněných ustanovení St. Germainské smlouvy, majíc význam uvedení jich ve vnitrostátní právní řád. Dále platí z ústavní listiny pro jazykové právo Podk. Rusi též ustanovení § 106 a 128—134. Posléze sem patří pak § 6 jaz. zákona.

První generální statut (č. 26.536/19 m. r., neuveřejněný ve Sbírce zák. a nař.) má pro obor práva jazykového význam pro svůj oddíl I. článku 2, obsahující opětne prohlášení zásady, že sněm Podk. Rusi bude příslušný vykonávati zákonodárnou moc ve věcech jazykových; dále pak oddíl III. čl. 2, v němž se praví: »Ve školách lidový jazyk bude jazykem vyučovacím, jakož oficielním jazykem vůbec« a následují hned (v tomto článku) předpisy o organizování ruských i minoritních škol. —

Příslušné články St. Germainské smlouvy, stejně jako § 3 ústavní listiny nemají předpisů materiálních, nýbrž jen zásadu kompetenční; ve prospěch zákonodárné činnosti autonomního podkarpatoruského sněmu, až bude aktivován, nemají tedy ani bezprostřední působivosti.

Bezprostředně působivé a materiálního obsahu jsou zajisté i pro Podkarpatskou Rus předpisy ústavní listiny o ochraně menšin (§§ 128—134), jež platí i tam od účinnosti ústavní listiny a jimiž bude zajisté vázáno i budoucí jazykové zákonodárství autonomního sněmu. Rovněž materiálního obsahu, avšak nikoli bezprostřední působivosti, jest předpis § 6, odst. 1. jaz. zákona, pokud se jím stanoví, že budoucí jazyková úprava sněmem Podkarpatské Rusi má se díti »způsobem slučitelným s jednotností státu československého«. Bezprostředně působivým materiálním předpisem však jest odst. 2. § 6 jaz. zákona, který má povahu provisoria, jež bude budoucím zákonodárstvím sněmu konsumováno.

Bezprostředně působící prozatímní normou byl i čl. 2, odst. III. generálního statutu. Vzhledem k tomu, že jeho slova, »jakož oficielním jazykem vůbec«, nalézají se v bezprostřední souvislosti za ustanovením o vyučovacím jazyku škol a před ustanovením o organizaci škol, zdá se nepochybným, že jim nemá býti připisována širší platnost nežli jen pro administrativu škol. Ostatně, kdybychom i připustili všeobecnou závaznost tohoto ustanovení pro ostatní správní odvětví, musili bychom přijíti k tomu, že druhým odstavcem § 6 jazy-

kového zákona byto toto provisorium podle generálního statutu nahrazeno provisoriem novým.

Jazykový zákon resp. jeho odst. 2., § 6 je dnes zákonným podkladem pro nařizovací moc. Stanoví, »pokud úprava definitivní sněmem Podkarpatské Rusi nebude provedena, má býti i pro Podkarpatskou Rus užito tohoto (jazykového) zákona, avšak s ohledem na zvláštní jazykové poměry v území«. Není pochyby o tom, že tímto ustanovením chtěl zákonodárce vyhradit jazyku podkarpatské Rusi vyšší postavení nežli jazykům minorit, neboť takové postavení měl by rusínský jazyk i bez § 6.

Jaké postavení měl zákonodárce na mysli, seznáme nejlépe, uvědomíme-li si, že: 1. jde o provisorium, předcházející definitivní úpravě v rámci autonomie, jež (§ 6, odstavec první) má se státi »způsobem, slučitelným s jednotností státu«; provisorium nemůže této jednotnosti zajistit více, nežli zákon připouští pro budoucí úpravu definitivní. A 2. že v § 6, odstavci druhém, staví se »zvláštní poměry v území«, t. j. v celém autonomním obmyšleném teritoriu, v protivu vůči obecným poměrům v ostatní republice.

Ze zásady »jednotnosti státu« — uvádí-li se v zákoně jazykovém — vyplývá důsledek, že jazyk československý má požívat i na území Podkarpatské Rusi postavení jazyka státního, oficiálního. (I když by snad tento závěr byl popírán jako nezbytně nutný důsledek oné zásady, nemůže být popírán jako důsledek možný, a proto provisorní úprava nemůže státní jazyk o tuto výhodu připraviti.) »Zvláštními jazykovými poměry«, jež území Podkarpatské Rusi charakterisují jako celkem vůči ostatní republice — dlužno pak zajisté rozuměti ten fakt, že jazyk rusínský má na tomto území převahu obdobnou, jakou má v republice vůbec jazyk československý. Důsledkem z této odlišnosti tudíž jest, že také rusínský jazyk na území Podkarpatské Rusi má mít postavení obdobné onomu jazyka československého.

Nařizovací moc, provádějíc jazykový zákon v tomto bodě, měla by tudíž na území Podkarpatské Rusi zavést rovnost obou jazyků, československého i rusínského, a to zvláště co do vnějšího i vnitřního úřadování, co do povinné jazykové znalosti úředníků a zřízců, a co do postavení těchto řečí oproti orgánům místní správy i veřejným korporacím.

Únorové nařízení věnovalo jazykovému právu Podkarpatské Rusi článek 100. Podle něho v oblasti státní moci republiky — ovšem jen v oboru resortů, na něž se nařízení vztahuje — lze v celé Podkarpatské Rusi (tedy i ve věcech, které přicházejí ze soudních okresů, v nichž příslušníci ruského jazyka nečiní ani 20% státních občanů) tímto jazykem činiti při všech soudech, úřadech a orgánech podání, o nich ústně jednati, a podání v něm — tedy jednojazyčně — budou vyřizována. Toto právo jazyka rusínského není omezeno jen na jeho příslušníky: také příslušníci jazyka československého, německého, maďarského a vůbec kteréhokoliv jiného mohou ho užít.

vati. V jazyku ruském (maloruském) jsou také vedle jazyka státního, oficiálního, označovány všechny úřední budovy republiky a vydávány úřední vyhlášky.

U všech samosprávných úřadů v Podkarpatské Rusi musí být podání, učiněná od kohokoli v jazyku ruském (maloruském), přijímána a také v tomto jazyku za týchž podmínek vyřizována, jaké platí pro jazyk československý v této oblasti.

Ve schůzích a poradách samosprávných orgánů jest vždy možno tohoto jazyka užívatí a návrhy a podněty v něm učiněné musejí se státi předmětem jednání.

Rovněž pokud jde o vyhlášky a zevní označení samosprávných a veřejných korporací na Podk. Rusi, užívá se jazyka ruského (maloruského) za týchž podmínek, jaké platí pro jazyk československý.

Toto postavení jazyka podkarpatských Rusinů v oblasti samosprávy rovná se zajisté plně postavení jazyka československého v této oblasti. Rovněž v oblasti státní moci republiky jest jeho postavení daleko silnější, nežli posice jazyků menšinových. Posici jazyka státního, oficiálního, se však přes to nevyrovná proto, že tu není provedena rovnost obou řečí co do vnitřního úřadování a co do povinné znalosti zaměstnanců státní správy.

VI. Kterak únorové nařízení zabezpečuje úspěšné provádění jazykového zákona.

23. (Zabezpečení úspěšného provádění jazykového zákona) bylo rovněž jedním z předmětů, k jichž úpravě zákon ten (§ 8, odst. 4.) zmocnil nařizovací moc. Kterak naplnila nařizovací moc toto zmocnění v únorovém nařízení?

Tu musíme rozeznávat:

a) Zabezpečení úspěšného provádění jazykového zákona v oblasti působnosti státní moci republiky.

V této oblasti zabezpečení směřovati musí zajisté jednak k tomu konci, aby orgánové státní moci, zákon a normy její provádějící a na jeho základě vydané, zachovávali; jednak k tomu, aby, plnice jej, došly také úspěchu na venek. V prvním směru únorové nařízení nemělo tak dalece co zařizovati, neboť garancie zde potřebné jsou dány zajisté již vnitřní disciplinou státní administrativy, služebními předpisy, po př. předpisy, jež upravují činnost »orgánů« ve smyslu čl. 2., odst. 3. nařízení, příslušnými předpisy trestními (na př. § 25 zákona č. 50/23, na ochranu republiky atd.). Ve směru druhém sluší uvést zejména ustanovení čl. 8, odst. 7., nařízení (určení pokuty k donucení osoby vyslychané nositelem státní moci republiky, aby vypovídala v předepsaném jazyku), dále čl. 16, odst. 4. (určení pořádkové pokuty k donucení stran a jiných účastníků, aby činily o své jazykové příslušnosti správná udání).

b) Zabezpečení úspěšného provádění jazykového zákona v oblasti místní samosprávy.

Sem spadají ustanovení článků 83—86 únorového nařízení (ustanovení k zachování předpisů), které ovšem zabezpečují v rámci provádění jaz. zákona též provádění únorového nařízení samotného, zejména zachovávání těch rozhodnutí úřadů státní správy, která byla vydána na základě něho. Článek 83 odvolává se tu na prostředky, dané obecním zřízením, obecními řády, resp. předpisy o městských, obecních a obvodních notářích. Článek 86 připomíná trestní odpovědnost orgánů obecní správy za úmyslné jednání či opomenutí, směřující proti únorovému nařízení (opět zákon č. 50/23, § 25). Proti usnesením, resp. opomenutím z a s t u p i t e l s k ý c h orgánů místní samosprávy, která by byla v rozporu s jaz. zákonem, resp. únorovým nařízením, skýtají prostředky články 84 a 85 nař. (povinnost dohlédacího orgánu státní správy zastaviti dotyčné usnesení, resp. rozpustiti obec. zastupitelstvo, zjednání odpomoci na náklad obce).

Jako zvláštní případ zabezpečení úspěšného provádění jaz. norem ve prospěch jazyka československého lze uvést článek 72, odst. 2. nař., podle něhož strana, jež — ač měla právo na vyřízení svého československého podání v tomto jazyku — obdržela od obce vyřízení v jazyku jiném (resp. která — jsouc příslušníkem čs. jazyka — obdržela vyřízení, jemuž podání nepředcházelo, v řeči jiné, ač má právo na vyřízení v jazyku svém), má právo žádati do 3 dnů vyřízení v jazyku československém. Žádost má býti samosprávným orgánem ihned vyřízena. Nevyhoví-li samosprávný orgán straně, může strana podati dohlédací stížnost na dozorčí úřad státní správy. Třebaže není podobného ustanovení pro jiné případy nedodržení jazykových předpisů samosprávným orgánem a pro jiné nežli československé jazykové příslušníky, není pochyby o tom, že také v takových jiných případech mohou zkrácené strany použití dohlédací stížnosti.

c) Zabezpečení úspěšného provádění jaz. zákona v oblasti působnosti veřejných korporací.

Tu dlužno uvést jednak článek 91, odst. 3., únorového nařízení, který zaručuje souhlas usnesení veřejné korporace o jazykových zásadách jejího úřadování se zněním i duchem jaz. zákona a nařízení (o tom viz shora, v oddílu III.). Dále ustanovení článku 93, odst. 3., jež se k zajištění jazykových zásad v oboru činnosti živnostenských společenstev odvolává na živnostenský řád, stanově, že proti starostovi nebo místostarostovi živnostenského společenstva, který by jednal proti ustanovením nařízení, anebo který by se neřídil rozhodnutím úřadů státní správy na základě únorového nařízení ve věcech jazykových vydaným, může býti zakročeno pořádkovými pokutami podle předpisů živnost. řádu.

Zvláštním případem zabezpečení úspěšného provádění jazykových norem jsou ovšem i formální předpisy o vyřizování vzešlých sporů o užívání jazyka (§ 7 zákona, čl. 96 nař.). O tom viz zvláště v oddílu VIII. této úvahy. Sem však nesporně patří opatření dohlédacích úřadů, mimo případy stížnosti proti v jeho dohledu jsoucím soudům, úřadům, ústavům, podnikům, orgánům, samosprávným úřadům neb veřejným korporacím, o čemž stanoví čl. 97 nařízení.

VII. Únorové nařízení o opatřeních, usnadňujících styk se stranami, a o ochraně stran proti újmám, jež by jim vznikly z neznalosti jazyka.

24. (Pojem. Ochrana, daná stranám bez rozdílu jazykové příslušnosti.)

Zákon jazykový (§ 8, odst. 2.) zmocnil nařizovací moc, aby vydala předpisy o tom, co opatřiti jest k usnadnění úředního styku se stranami neznalými jazyka, v němž při tom kterém soudu, úřadu nebo orgánu (ústním i samosprávném) se úřaduje, jakož i k ochraně stran před škodami právními, jež by jim z neznalosti jazyka vzejíti mohly. Jest nepochybně, že do sféry tohoto zmocnění nepatří ony zásady, které již podle výslovných ustanovení zákona samotného (př. § 2, 3, 5) usnadňují stranám jazykový styk, resp. budují posice nejen jazyka státního, československého, nýbrž i jazyků jiných. »Opatření« a »ochrana«, na něž myslil zákonodárce v § 8, začínají zajisté teprve tam, kde dosah oněch citovaných předpisů jazykového zákona přestává. (Není sem tedy možno zařadit taková ustanovení únorového nařízení, která — př. čl. 21, 23 — nejsou, leč provedením § 2 jaz. zákona.) Při tom, třebaže zákon nestanoví přesně meze, kam až nařizovací moc ve směru takových opatření může jíti, fakt, že jde o výjimky z přesně vyjádřených zásad prvnějších §§ zákona, nasvědčuje, že úchylinky ty mohou býti co nejmenší, že nemají jíti dále, nežli kam až vlastní zájem státu na usnadnění úředního styku, po př. potřeba ochrany stran nezbytně vyžaduje.

Opatření, spadající sem, jsou dána jednak ve prospěch stran bez ohledu na jejich jazykovou příslušnost, jednak máme v únorovém nařízení takové předpisy, které svědčí jen stranám určité jazykové příslušnosti (československé, menšinové, resp. jiné).

Do prvé kategorie dlužno zařaditi ona opatření, o nichž stanoví článek 95 nařízení: tedy povinnost soudů, úřadů a orgánů dáti stranám poučení, právo stran obracet se na nejbližší jazykově kvalifikovaný orgán toho druhu o ústní překlad a vysvětlení. Posléze, kde by tímto způsobem nebylo možno žádoucího dorozumění dojíti, delegace jiného soudu, úřadu či orgánu stejného druhu a řádu ku projednání, po př. vyslání jazykově vyhovujícího soudce, úředníka či orgánu odjinud, aby u příslušného soudu neb úřadu záležitost projednal.

Vedle toho patří sem rovněž příkaz daný v čl. 77, odst. 1., věta 2., nař. obecním úřadům, aby dle možnosti při ústním jednání se stranami neznalými jazyka jednacího — ať jsou jakýmikoli jazykovými příslušníky — byl jim usnadněn úřední styk.

25. (Opatření, svědčící toliko stranám určité jazykové příslušnosti.)

Tu nutno rozeznávat:

A) opatření, svědčící toliko stranám jazykové příslušnosti československé. Pro oblast působnosti státní moci republiky opatření taková byla by zbytečná vzhledem k tomu, že primérnost úřadování a jakéhokoli působení nositelů této moci v jazyku státním, jakož i povinná jejich znalost státního jazyka zaručují dostatečně, že k dorozumění mezi příslušníkem jazyka československého a nositelem státní moci dojde. Jinak tomu jest v oblasti místní samosprávy. Pro tuto oblast obsahuje únorové nařízení tyto speciální předpisy:

a) Článek 74, odst. 2. nař., ukládá úřadům státní správy, aby — není-li obecní úřad s to pořídit si sám překlad podání, učiněného v jazyku československém do své řeči jednací — usnadnil mu tento jazykový styk se stranou tím, že opatří s největším urychlením za náhradu skutečných výloh překlad podání pro obec.

b) Obdrží-li příslušník československého jazyka od obce vyřízení svého československého podání v jazyku jiném, a nemá-li obec podle uvedených zásad povinnosti k vyřízení československému, může strana toto vyřízení zaslati do 3 dnů k úřadu státní správy, který jest obci bezprostředně nadřízen, aby jí opatřil překlad do jazyka československého (čl. 76 nař.).

c) Není-li pro jazykovou neznalost v daném případě možné ústní dorozumění mezi obec. úřadem a příslušníkem jazyka československého, může se tento obrátiti na nejbližší nadřízený úřad správy státní, jenž na místě obecního úřadu věc s ním projedná a výsledek jednání obecnímu úřadu oznámí (čl. 77 nař.).

B) Opatření, svědčící stranám jazykové příslušnosti jiné, nežli československé.

Pro oblast působnosti státní moci republiky nařízení osnuje tato opatření za účelem usnadnění jazykového styku:

a) Podání, jejichž přijetí žádá nevyhnutelný zájem státní, smějí býti přijata, i když nebyla učiněna ve státním jazyku (rozuměj: aneb v jazyku menšinovém tam, kde jsou podmínky pro přijetí podání vybavených touto menšinou řečí). Strana ovšem nemá nárok na příště o vyřízení takových podání (čl. 5 nař.).

b) V ostatních případech podání nedostatečně jazykově vyvozená nemohou více býti přijata, avšak — není-li strana zastoupena právním zástupcem a není-li o ní soudu, úřadu či orgánu známo, že je znalá jazyka státního — vrátí se jí podání neprodleně k opravě

formální vady na přiměřeně krátkou dobu. Bylo-li v této lhůtě podání opět učiněno v náležitě jazykové úpravě, zachovají se mu účinky prvního podání (čl. 4 nař.).

c) Pro ústní styk se stranami jsou dána tato ulehčení: Při osobních dotazech stran, žádostech o informace, o urychlení úředního řízení bu d i ž stranám neznalým státního nebo menšinového jazyka, jímž se v tom kterém okrese mohou podání vyřizovati, styk se soudem neb úřadem usnadněn, pokud to jest soudu neb úřadu možno (čl. 3, odst. 2. nař.). — Ale i samo ústní řízení procesní — mimo případy ochrany menšin podle § 2 jaz. zákona — v případech, kde není předepsáno nucené zastoupení právním zástupcem, a kde strana nejedná ani plnomocníkem, m ů ž e b ý t i předsevzato bez tlumočnicka v jazyku strany, jestliže jde o příslušníka jazyka některé menšiny, vyskytující se v obvodu téhož sborového soudu II. instance, a je-li soudu či úřadu známo resp. přesvědčil-li se o tom, že strana není mocna státního jazyka tak, aby mohla v něm věcně správně vypovídati. Zápis bude sepsán v jazyku státním. Strana nemá však právního nároku na toto usnadnění a — není-li soudce či úředník úplně znalý jejího jazyka — může jí býti uloženo, aby si přizvala k hájení svých práv plnomocníka jazykově kvalifikovaného (čl. 9). Je-li třeba v oněch případech, kde má býti jednání v jazyku státním, ustanoviti straně práv. zástupce, obhájce, opatrovníka ex offio či správce podle řízení exekučního, konkursního a vyrovnávacího, m á býti, pokud možno, ustanoven takový, jenž je úplně znalý jak jazyka státního, tak i jazyka, jímž mluví zastoupený jako příslušník národní menšiny (čl. 10, odst. 3. nař.).

d) Pro důkazní řízení usnadňuje se jazykový styk jednak tím, že listiny a spisy, podávané co přílohy či doklady k důkazu při podáních učiněných v jazyku československém, neb k jiným účelům ve věcech projednávaných jen tímto jazykem, smějí býti předloženy i bez ověřeného překladu do státního jazyka, děje-li se to u soudu, úřadu neb orgánu, jehož sídlo je v obvodu sborového soudu II. stolice, ve kterém se vyskytuje dotyčná nár. menšina aspoň v jednom soud. okrese, a byly-li pořízeny před 6. březnem 1925 (čl. 7 nař.). — Svědci (znalečtí svědci, přezvědné osoby, důvěrníci či pamětníci) jakož i strany vyslychané k důkazu neb obvinění mohou býti na místo státního vyslechnuty i v jazyku menšiny za podmínek, za nichž (viz zde ad c) platí tato výhoda pro strany samotné. Výpověď se zapisuje v jazyku státním, ale ústně přetlumočena a v zápisu potvrzena, že se tak stalo. Záleží-li na doslovném znění, zapíše se výpověď i v jazyku, v němž se stala (čl. 8, odst. 1.—5. nař.). —

Pro oblast působnosti místní samosprávy sluší tu uvést zvláště ustanovení článku 75 nař., podle něhož úřad poskytuje obcím právní pomoc (podobně jako podle čl. 74 oproti jazyk. příslušníkům československým, viz zde ad A a) za účelem usnadněného vyřízení podání, jež strana učinila v jazyku menšiny.

VIII. Spory o užívání jazyka.

26. (Únorové nařízení o sporech o užívání jazyka.) Jazykový zákon v § 7 ustanovil, že spory o užívání jazyka při soudech, úřadech, ústavech, podnicích a orgánech státních, jakož i při úřadech samosprávných a korporacích veřejných vyřizují příslušné státní orgány dohlédací jako věci státní správy odděleně od věcí, ze které vzešly.

Paragraf tento mívá upravitel zřejmě toliko případy, kdy z iniciativy účastníků vzešel o jazykovou otázku spor. Případy, kdy jde o uplatnění jazykových norem mimo případ sporu, zvláště z úřední moci, nejsou myšleny tímto paragrafem; na ně pamatoval § 8, odst. poslední zákona, jehož jedním uskutečněním jest pak článek 97 únorového nařízení. — Spory takto vzešlé vyřizovati má příslušný úřad státní. Nikoli tedy samosprávný úřad, nadřízený jinému úřadu samosprávnému. Vždy pak státní úřad příslušný k rozhodování o dohlédacích stížnostech, nejen k všeobecnému dozoru. — Posléze praví § 7 zákona, že spory mají se vyřizovati odděleně od věcí vlastní, z níž vzešly jako věci státní správy, tedy nikoli jako věci soudcovského rozhodování.

Únorové nařízení (čl. 96) mohlo se tímto ustanovením zabývat jen v mezích nařízení prováděcího. Proto se omezilo pouze: na určení lhůty (15denní) k podání dohlédací stížnosti, po př. stížností dalších (odst. 2. resp. 5. článku 96); na ustanovení, že stížnosti podané na úřady nepřislušné mají se úřední cestou odstoupiti úřadům příslušným, nikoli vraceti (ost. 2.); že rozhodování o stížnostech má býti co nejrychlejší, a je-li ze stížnosti a dokladů věc zcela nepochybnou, že se má rozhodnouti na základě stížnosti, ne-li, že mají býti neprodleně vyžádány spisy od orgánu, proti němuž stížnost směřuje (ost. 3., 4.); že rozhodnutí úřadu dohlédacího doručuje se straně i tomuto orgánu, že strana v něm musí býti vždy poučena o právu stížnosti k vyššímu úřadu a o tom, do jaké lhůty je stížnost podati (odst. 4. a 5.) a že rozhodnutí má obsahovati též rozkaz k nápravě, která je podle povahy věci ještě možna (ost. 3.).

IX. Povinnost k jazyku státnímu v případech zvláštních.

27. (Článek 99. únorového nařízení.) Hlava XVIII. únorového nařízení, článek 99 stanoví, že »1. žádá-li toho veřejný zájem, aby se užilo státního jazyka republiky (§ 1, odst. 1.), může politický úřad i kromě případů, o nichž se jedná v předchozích ustanoveních, tam, kde korporace nebo jiné osoby oznamují něco veřejnými vyhláškami, neb označují nápisy pro potřebu obecnstva nemovitost nebo jiné předměty, určené k veřejnému užívání, jim uložiti, aby vyhláška neb označení stala se v jazyku státním a ustanoviti při tom úpravu a umístění textu v jazyku státním, kteréžto ustanovení však se nevztahuje na vyhlášky, označení a oznámení

v časopisech, na inserci a obchodní reklamu vůbec; 2. že obce nemohou zakazovati či odpírati vývės nebo vylepování návěští z příčiny té, že je sepsáno nebo tištěno v jazyku státním.

Na prvý pohled jest patrno, že v tomto článku pohybuje se nařizovací moc na samém okraji mezi ustanoveními § 1, věty prvě jaz. zákona a § 128, odst. 3. resp. § 130 ústavní listiny. Jen potud, pokud by zasahoval do sféry onoho prvěho zákonněho místa, bylo by jej možno označiti za provedení jaz. zákona, a jen, pokud odpovídá druhému, bylo by je lze prohlásiti za zákonné.

Stanovic, že jazyk československý jest státním, oficielním jazykem republiky, věta prvá § 1 jaz. zákona chce nesporně obsáhnouti oblast širší, nežli ony funkce, které pak odstavec druhý téhož paragrafu vypočítává příkladmo. Únorové nařízení, jak jsme viděli v odstavci 8. a 12. tohoto rozboru, čerpá z tohoto reservoiru právem další funkce nad tuto v zákoně vypočtenou řadu. Citace věty prvě jaz. zákona v článku 99 nařízení naznačuje, že také pro tuto funkci hledá nařizovací moc základ a kořeny v tomto místě zákona.

Dosah věty prvě § 1 jaz. zákona jest — jak už jsme pravili nahoře — omezen toliko negativně § 128, odst. 3. a § 130 ústavní listiny. Toliko o těch jazykových stycích, které spadají pod tyto posléze citované paragrafy, víme nepochybně, že se na ně § 1, věta 1. jaz. zákona nevztahuje.

§ 130 ústavní listiny stanoví o jazykovém styku uvnitř lidumilných, náboženských a sociálních ústavů, škol a jiných ústavů výchovných, které si státní občané založili a řídí i spravují vlastním nákladem (institute soukromé). § 128, odst. 3. pak o jazykovém styku soukromých a obchodních, v oboru náboženství, tisku, publikací a veřejných shromáždění.

Nuže, na tyto uvedené styky nařizovací moc nemůže sáhnout, aby je upravila, vycházejíc ze základu § 1, věty 1. jaz. zákona. A ve směru omezujícím jazykovou volnost, pro tyto styky citovanými paragrafy ústavní listiny zaručenou, nemůže na ně sáhnout vůbec, neboť jakékoli omezení v tom směru jest vyhraženo mocí zákonodárné. —

To, co jsme nahoře — reprodukujíce znění článku 99 — uvedli ad 2., nevychází z věty 1. § 1 jaz. zákona, jest však plně kryto § 128, odst. 3. resp. § 130 ústavní listiny; partie tato neomezuje nikterak jazykové svobody, zaručené v uvedených paragrafech a jest jenom jedním ze způsobů jejího uplatnění. Jde nyní o partii, uvedenou shora ad 1.

Pokud by tato partie článku 99 (ad 1.) měla sloužiti za východisko pro zásahy do sféry styků právě uvedených — široké znění článku to připouští — nelze pochybovati o tom, že takové zásahy by neobstály před zákonem.

Zbývá otázka, zda pro vydělení těchto styků zůstává pro ni vůbec ještě jaké sféra uplatnění. Oproti státu resp. právním sub-

jektům, nalézajícím se ve spravování státních orgánů bylo by nadbytečno zajišťovati tímto způsobem prosazování státního jazyka, neboť jest to obstaráno již předpisu dílu I. únorového nařízení. Při subjektech místní samosprávy a veřejných korporacích mohly by se však vyskytnouti případy použití státního jazyka pro vyhlášky a označení i mimo ony, pro něž jsou dány čl. 80, odst. 4. a čl. 82, resp. čl. 91 nařízení. Tu by mohla tato partie článku 99 přijíti k platnosti. Vyjma toho lze si prakticky stěžiti představiti takové její použití, za něhož by se článek 99 nejevil nezákonným.
